

LBRIS

We know
books

RICHARD FLANAGAN

**ÎNTREBAREA
7**

Traducere din limba engleză și note
PETRU IAMANDI

LITERA
București

LBRIS

We know
books

UNU

În iarna anului 2012, fără să mă gândesc prea mult și din motive ce nu erau pe de-a-ntregul legate de scris – chiar dacă eu susțineam contrariul – și care nici acum nu-mi sunt clare, am vizitat Lagărul Ohama din Japonia, unde a fost cândva închis tatăl meu. Era foarte frig, o zi căinoasă, iar cerul plumburiu părea că apasă Marea Interioară sub care tatăl meu trudise într-o mină de cărbuni, ca sclav.

Nu a mai rămas nimic.

Deși nu aveam chef de așa ceva, am fost condus la un muzeu unde o femeie foarte îndatoritoare mi-a arătat o grămadă de fotografii care ilustrau în detaliu istoria minei de cărbuni de la începutul secolului XX – dezvoltarea ei, procesele tehnologice, muncitorii japonezi.

Dar nici o fotografie cu sclavii.

Femeia era amabilă și, cum se spune, *o adevărată enciclopedie* a istoriei acelei regiuni. Nu auzise

de sclavii care truseră în mina de cărbuni din Ohama. De parcă nici n-ar fi existat, de parcă nici nimeni n-ar fi fost bătut sau omorât sau silit să stea dezbrăcat în zăpadă până murea. Îmi amintesc și acum zâmbetul tolerant al femeii: un zâmbet compătimitor – cum să cred că au existat vreodată sclavi în mina de cărbuni din Ohama?

2

Mă întreb uneori de ce ne tot întoarcem la începuturi – de ce căutăm singurul fir de care am putea trage ca să deșirăm tapiseria pe care o numim viață în speranța că, dincolo de ea, vom găsi adevărul lui „de ce“.

Nu există însă nici un adevăr. Există numai „de ce“. Iar când privim mai îndeaproape, vedem că dincolo de întrebare e doar o altă tapiserie.

Iar dincolo de ea, alta, și încă una, până ajungem la uitare.

3

În dimineața zilei de 6 august 1945, la ora 08.15, de la o altitudine de 10 000 de metri, maiorul Thomas Ferebee a apăsat pe o manetă, a spus: „Am lansat bomba!“ și, după 43 de secunde, 60 000 de locuitori ai orașului Hiroshima au murit, în timp

ce, la 130 de kilometri spre sud, tatăl meu, un sclav în zdrențe, în al patrulea an de captivitate ca prizonier de război, își continua munca istovitoare, împingând vagonetele cu cărbuni prin tunelurile lungi de sub Marea Interioară.

Frânt, bolnav, fizic și mental aproape de capăt, conștient că peste doar câteva luni frigul iernii se va întoarce, iar el nu-l va mai putea îndura și va muri, nu avea nici o idee că acum primea o șansă la viață. În timp ce tata înainta încet prin tunelul luminat doar ici și colo de becuri slabe, un alt prizonier de război, tot din Tasmania, glumea amar că peisajul semăna cu Penguin, orașul lui natal, într-o noapte de vineri.

4

La intrarea principală în mină, unde tatăl meu și ceilalți sclavi treceau prin fața paznicilor care nu ezitau să-i bată, era acum un hotel care închiria camere cu ora. Nu exista nici un monument, nici un semn, nici o mărturie, cu alte cuvinte, nimic care să arate că ceea ce se întâmplase cândva chiar s-a întâmplat. Doar hotelul, cu o firmă de neon. Acolo puteai beneficia de o partidă de sex rapidă în încăperile minuscule, ca să te mai răcorești, și cam atât. Rămâneai cu uitarea plăcerii de a fi în brațele altcuiva sau, mai degrabă, cu gustul ei

sălcii – aceeași uitare care, simultan, prefigurează și neagă moartea. De parcă nevoia de a uita e la fel de puternică precum nevoia de a-ți aminti. Poate chiar mai puternică.

Și după uitare? Ne întoarcem la poveștile pe care le numim amintiri, încurcate, străine de născocirea continuă care e viața noastră.

5

Lângă mine, în acea zi căinoasă, stătea un japonez bătrâior, domnul Sato. Un ins mărunț, fragil, îmbrăcat îngrijit, cu un sacou sport și pantaloni cu manșetă, prea lungi fiindcă, am presupus eu, cu trecerea anilor domnul Sato se mai împușinase. Purta mănuși albe, subțiri, din bumbac, și, când a arătat spre un loc unde odinioară existase ceva legat de lagăr și de mina de dedesubt, am văzut doar cum îi atârna un fir desprins din mănușă. Nu-mi mai amintesc ce fel de pantofi avea.

Creștetul domnului Sato îmi ajungea până la piept. Trăia pentru fiica lui, care, mi-a spus translatorul, avea un handicap grav. Domnul Sato fusese paznic la Lagărul Ohama. Mi-a arătat unde fuseseră barăcile, ferma de pe deal, mina din vale, mai aproape de mare.

În fața noastră, spre iritarea, chiar spre furia mea înăbușită, erau o echipă TV și câțiva fotografi

de la ziare din partea locului. Apelasem la un șir întreg de persoane ca să pot ajunge la intrarea în mină, pe parcurs implicându-se și consiliul local, care, fără știrea mea, chemase presa. Echipa TV și jurnaliștii voiau un singur lucru: eu și domnul Sato să ne îmbrățișăm, o imagine a iertării, a înțelegerii, a vindecării rănilor în timp. Ceea ce, știam prea bine, era o minciună. Eu nu puteam ierta.

Oare timpul vindecă rănilor? Nu întotdeauna. Timpul lasă urme. Mâna domnului Sato era ridicată, arătând undeva; lumea rece de sub noi era tăiată în două de un fir deșirat.

6

În aceeași dimineață mă văzusem cu săteni în vârstă care, copii fiind, prinseseră războiul. Nu dorisem să-i întâlnesc. Îmi era – cum să spun? – rușine. Rușine poate fiindcă venirea mea acolo putea fi înțeleasă greșit, ca răzbunare sau furie. Dar eu însumi nu știam ce însemna venirea mea acolo. Sătenii aceștia fuseseră copii atunci, iar eu nici nu existam. Pe scurt, simțeam că nu sunt egal cu ei și viața lor. Poate, într-un fel, îmi era rușine că eram fiul tatălui meu, presupunând că istoria lui și a lor putea fi și a mea. Mă temeam să nu mă vadă ca pe o stafie nepoftită, un spectru care inspecta locul unui caz nerezolvat în care aveam și eu un

rol. Dar stafia cui? A celui ucis, a ucigaşului, a martorului? A tuturor celor trei?

Întrucât era o întâlnire organizată de alții, nu știam cum s-o contramandez fără să supăr pe cineva. Sătenii în vârstă erau prietenoși, calzi. Povestind despre privațiunile îndurate în timpul războiului, ca odrasle de țărani săraci, remarcău disonanța dintre ceea ce spunea lumea adulților și ce vedeau ei, cu ochi de copii, moment în care glasurile și fețele lor bătute de vreme începeau să semene cu cele de atunci. Își aminteau de prizonierii de război care fuseseră aduși pe mare spre sfârșitul anului 1944, își aminteau cum diavoliile de care fuseseră învățați și iar învățați să se teamă erau doar niște schelete jalnice, aproape dezgolate. Tata nu-mi povestise doar despre cruzimea paznicilor japonezi, ci și despre bunătatea minerilor japonezi, unii poate tații acestor săteni în vârstă, care își împărțeau hrana sărăcăcioasă cu prizonierii de război lihniți de foame.

7

După ce am terminat școala, am lucrat ca măsurător, mai precis, ca ajutor de topograf, o îndeletnicire veche de secole care avea să dispară peste câțiva ani, odată cu apariția tehnologiei digitale. Pe vremuri, ajutorul topografului trebuia să tragă

după el lanțul lung de 20 de metri, cu o sută de inele, cu care era măsurată lumea. Între timp, locul lanțului fusese luat de o bandă subțire din oțel, lungă de 50 de metri, pe care am folosit-o și eu, în rest, totul rămăsese aproape la fel ca în urmă cu un secol. Măsurătorul ducea cu el o seceră și un topor cu care curăța spațiul topografic de tufe și copaci, plus o tocilă și o pilă ca să le ascută din când în când. Am învățat cum să găsec urmele unor măsurători topografice vechi de mai multe decenii – mormane de pietre care stau să o ia la vale, jaloane de lemn putrezite sau coaja ca o vulvă de pe eucaliptii bătrâni. Cu toporul îndepărtam încet coaja până dădeam de o cavitate adâncă, în formă de prismă, cioplită cu dibăcie în trunchiul copacului, demult, uneori chiar și cu un secol în urmă. Vârful prismeii răsturnate era marca topografului.

Priveam îndelung minunea, acea rană neschimbată, exact la fel ca în ziua în care o cioplise un alt topor. Timpul nu vindecase copacul, doar lăsase o cicatrice pe el, ascunzând un proces care se desfășura în continuare. Căci, sub cicatrice, rana rămânea, un portal spre trecut care sângera în prezent, o sevă proaspătă în care, dacă mai priveam mult, simțeam cum mă prăbușesc.

Pe când stăteam așa, în fața unei echipe TV japoneze, cu tânăra reporteriță în mijloc, și a fotografilor și jurnaliștilor plictisiți, hotărâți să facă

rost de un subiect care să meargă la public și apoi să-și ia tălpășița, m-a cuprins o senzație asemănătoare, de amețală. N-aveam nici un chef să-l îmbrățișez pe domnul Sato. Poate că nici el. Cum însă nu doream să-l pun într-o situație jenantă, ca și pe cei din jur, mi-am trecut brațul pe după talia lui, iar el m-a imitat, trecându-și brațul pe după talia mea. Toată lumea s-a arătat mulțumită.

După ce echipa TV și fotografiile și-au terminat treaba, am lăsat brațul jos. Domnul Sato a continuat să se agațe de mine. Când am dat să mă desprind de el, domnul Sato mai să se sprijine cu capul de pieptul meu. Neavând încotro, am rămas pe loc.

Poate că și el se prăbușea printr-un vid infinit sau poate de vină era doar frigul. Habar nu aveam. N-aș zice că-mi plăcea cum mă ținea omul acesta care poate cândva îmi bătuse tatăl, dar nici nu știam cum să scap de el, să-i refuz siguranța, căldura corpului meu.

Mă gândeam că domnul Sato suferea din cauza fiicei lui handicapate și a faptului că, la sfârșitul vieții, era pedepsit pe drept cuvânt. Apoi mi-a fost rușine că puteam gândi așa, conștient că sub acest gând se afla altul, pe care nu voiam să-l recunosc. Mi-am întors privirea spre copacii uscați, golași, triști; spre pământul neubuit și rece din jurul lor, spre iarba și buruienile în paragină, nefericite, pierdute. Întreaga natură de acolo părea istovită și

haotică, iar eu parcă eram o parte din ea. Mai jos se auzea marea, rostogolindu-se pe coasta stâncoasă și retrăgându-se, cum făcea mereu și cum va face mereu, ca o armonică, prin fărădelegile și păcatele și dragostele și pasiunile celor care au trecut prin această țară tristă. Întreaga mea călătorie mi se părea de neînțeles, la fel ca zgomotul pietrelor care se rostogoleau în uitare.

Oare aș fi procedat la fel ca domnul Sato? Când am încercat să alung această întrebare, m-am pomenit cu alta. Dacă domnul Sato, care se arăta a fi un om cumsecade, a fost unul dintre paznicii lagărului, unde a făcut mult rău sau a văzut cum ceilalți paznici făceau mult rău, eu m-aș deosebi de el? Aș bate și eu prizonierii, chiar dacă n-aș vrea așa ceva, aș sili un om dezbrăcat să înghețe în ninsoare, doar fiindcă așa trebuie, doar fiindcă ar fi prea greu să spun nu? Sau aș privi în altă parte, nepăsător, fără să-l ajut în vreun fel sau altul? Pe urmă am pierdut șirul ideilor. Ziua era pe sfârșite. M-am gândit la prizonierul silit să îngenuncheze în zăpadă peste noapte, fără haine pe el, o pedeapsă atât de absurdă, încât, după ce aducea vorba despre ea, tata rămânea nespus de trist. Oare aș face la fel? Brusc, am simțit cum îmi este scârbă de îmbrățișarea domnului Sato, cum îl urăsc pe domnul Sato cu toată ființa mea, în timp ce acesta continua să se sprijine de mine. Un vânt rece s-a

abătut asupra noastră, apoi și-a continuat drumul lăsând în urmă și mai mult frig, marea se rostogolea pe țărni și se retrăgea la fel ca înainte, noi nu ne mai băgam în seamă, și am înțeles dintr-odată că nici unul din noi nu avea habar ce gândea ori simțea celălalt, nu ne trecea prin minte că stând așa, acolo, puteam fi luați drept frați sau iubiți.

Am rămas mult pe loc după ce echipa TV și jurnaliștii au plecat, în timp ce norii întunecați se adunau deasupra noastră, părând că se cutremură de ceea ce credeau că văd, și se răsfireau iute, dezamăgiți, iar Marea Interioară își reflecta spre mine doar propriu-i mister. Ce se întâmplase? Nici azi nu știu. Nu există nici un „de ce“.

8

Oare ne înconjurăm de minciuni pe care le numim timp, istorie, realitate, memorie, detaliu, fapte, fiindcă vedem lumea numai în culori întunecate? Ce s-ar întâmpla dacă timpul ar fi plural, iar noi, la fel? Dacă am descoperi că începem mâine și am murit ieri, că ne-am născut din moartea altora și viața ne este insuflată din povești pe care le născocim din cântece, colaje de glume, ghicitori și alte frânturi?

Tata râdea de unul din prizonierii de război care spunea că văzuse cum explozia bombei atomice

luminase cerul nopții deasupra lagărului de parcă ar fi fost ziua în amiaza mare.

Bomba atomică a explodat deasupra Hiroshimei la ora 08.16 dimineața. Aproape întotdeauna, trecutul este văzut cu cea mai mare claritate de cei care nu l-au văzut niciodată.

9

Până în clipa în care Thomas Ferebee a apăsat pe manetă deasupra Hiroshimei, tatăl meu supraviețuise mai bine de trei ani în lagărul japonez. Supraviețuise ca prin minune Închisorii Changi* și Căii Ferate a Morții**. Supraviețuise ca prin minune și așa-ziselor Nave ale Iadului, care în toamna anului 1944 i-au dus în Japonia pe cei care nu pieriseră pe șantierul de la Calea Ferată a Morții, niște hârburi fără suprastructuri care de-abia se țineau pe apă. Îngrămădiți în acele carcase ruginite, bărbați aproape goi au trecut prin taifunuri, au fost ținta torpilelor trase de submarine americane și a mitraliilor trase din avioane americane. Până să ajungă la insula Honshu, visul

* Cea mai mare închisoare din Singapore; în Al Doilea Război Mondial a fost folosită de japonezi ca lagăr de concentrare pentru prizonieri.

** Calea ferată care leagă Birmania de Thailanda, construită în anii 1940-1943 de muncitori și de prizonieri de război luați de japonezi

imperial japonez se transformase în iminenta invadare a arhipelagului și în ceea ce regimul militar de la Tokio cerea ca ripostă: sinuciderea în masă a o sută de milioane de japonezi, o națiune reinventată într-un cult al morții.

Când urma să se producă invazia, populația civilă japoneză trebuia să-și dea viața în apărarea patriei. În Okinawa, singura insulă japoneză care a fost invadată, au murit aproximativ 150 000 de civili. Sinuciderile în masă au fost un fapt obișnuit, unele din proprie inițiativă, altele sub amenințarea armelor soldaților japonezi. În unele cazuri, copiii și-au ucis părinții când aceștia nu au întâmpinat cu destul entuziasm perspectiva morții, iar în alte cazuri, părinții și-au ucis propriii copii¹. Când viața japonezilor de rând conta atât de puțin pentru conducătorii lor, nu e de mirare că viața dușmanilor nu avea nici o importanță: la începutul invaziei, japonezii erau dispuși să-i masacreze pe cei 32 000 de prizonieri aflați în Japonia.

Americanii intenționau să înceapă asaltul final asupra Japoniei cu invadarea insulei Kyushu, pe 1 noiembrie 1945, urmată de invadarea insulei Honshu, în martie 1946. Până atunci, cel mai probabil tatăl meu ar fi fost mort deja, iar dacă ar mai fi trăit, sigur ar fi fost ucis. Dacă ar fi avut norocul să evite această soartă – deși e greu de spus

cum ar fi fost posibil așa ceva – nu credea că ar fi supraviețuit încă unei ierni cumplite.

Americanii au renunțat la invazie. Au preferat să folosească bomba atomică. Șaizeci de mii de oameni au murit pe loc, mulți alții s-au stins lent, în chinuri, în următoarele ore și zile, alții în lunile și anii care au urmat. Peste trei zile americanii au lansat a doua bombă atomică. Patruzeci de mii de oameni au murit pe loc, mulți alții s-au stins lent, în chinuri, în următoarele ore și zile, alții în lunile și anii care au urmat.

10

După cincisprezece ani și unsprezece luni, al cincilea din cei șase copii ai tatălui meu s-a născut într-o dimineață de iarnă geroasă. Urma să se numească Daniel, dar călugărițele irlandeze catolice de la mănăstirea carmelitelor din Longford i-au spus mamei mele că Daniel suna prea catolic, prea irlandez și era un nume prea obișnuit. Nu merita, cu alte cuvinte. Noi însă eram prea catolici, prea irlandezi și prea obișnuiți ca să nu ținem cont de părererea lor. Așa că m-au botezat Richard. Tatălui meu nu-i plăcea numele pe care îl purta și prin care, mai târziu, a ajuns să fie iubit, cum nu-mi plăcea nici mie numele meu, dar noi, eu și numele meu, am crescut împreună și ne-am împletit până când,

la fel ca rădăcinile vechi, e greu de spus unde se sfârșește unul și unde începe celălalt. Orice șosetă veche, cum spunea tata despre cuplurile bizare, își găsește o gheată veche.

11

În noaptea aceea a început să plouă torențial, genul de ploaie care, atunci când ești nevoit să mergi pe jos, pare să se abată asupra ta nu cu stropi, ci cu monede, dându-ți senzația, la intrarea într-o încăpere, că ai scăpat de o povară. Fusesem invitat la un bar cu personal în exclusivitate feminin din Sanyo-Onoda City de către Kenji Y., responsabil cu afacerile internaționale și egalitatea de șanse în consiliul municipal Sanyo-Onoda. Kenji Y. purta haine sobre, de birou, poate cu o măsură mai mare, care îl recomandau drept un om dispus să-și facă datoria cu buna dispoziție și detașarea celui care nu pune prea mult suflet în ceea ce face, dar e împăcat cu soarta. Părea mulțumit să-și câștige astfel existența, în orele de program, încercând să fie pe placul oricărui vizitator, indiferent cât de absurd i se părea, ca în cazul meu. Kenji Y. își iubea soția și copilul; pe deasupra, îl pasiona ciclismul montan. Lucrurile care nu erau foarte clare îl derutau, dar recunoștea adevărul chiar și atunci când nu-l înțelegea pe de-a-ntregul. Avea un aer bonom.

Kenji Y. mi-a povestit cum bunicul lui luptase în război în Noua Guinee, o adevărată casă mortuară. La întoarcere îi venise foarte greu să se înțeleagă cu cei din jur. Își construise o colibă în munți unde își petrecea tot mai mult timp. Și se apucase de băut.

– Ai lui știau de ce era așa? am întrebat.

– Nu, bunicul evita să vorbească despre asta.

– Dar despre război vorbea?

– Nu, niciodată.

– Am auzit că în Noua Guinee a fost iadul pe pământ.

– N-a pomenit nimic despre asta.

Era cald în bar. Cei câțiva clienți – toți funcționari mărunți – erau serviți de chelnerițe tinere, machiate strident, cu ochii jucăuși, a căror obligație era să stârneasă amuzamentul și interesul unor bărbați care nu păreau deloc interesați sau amuzanți pe măsură ce se îmbătau cu vodca din cartofi dulci specifică locului. Ploaia continua să cadă, dar pe mutește, distantă, ca atunci când adormi și te lași purtat într-o altă lume.

12

Una dintre chelnerițe, micuță, vorbea engleza, motiv pentru care a căzut în sarcina ei să mă servească. M-a întrebat ce mă adusese la Sanyo-Onoda.